

วิเคราะห์ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาต่อการขึ้นบ้านใหม่ของชาวล้านนา

ผศ.ดร.วันชัย พลเมืองดี

อาจารย์ประจำ วิทยาเขตพะเยา

เดิมชาวล้านนาเคยนับถือผี และอำนาจลึกลับ บางครั้งจะเรียกว่า มนะ ซึ่งมีอำนาจในการจะดลบันดาลให้เกิดปรากฏการณ์อย่างหนึ่งอย่างใด ที่จะเกิดคุณหรือโทษต่อมนุษย์ นอกจากนั้น ยังมี ความเชื่อในเรื่องทางด้านโหราศาสตร์ ที่ขึ้นอยู่กับ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ วัน เดือน ปี แต่หลังจากที่ชาวล้านนาได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนา ก็ได้ประยุกต์ความเชื่อเดิมๆ เข้าผสมผสานกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องของ กฎแห่งกรรม นิพพาน อายุพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนา ยุคพระศรีอริยเมตไตรย์ ความเชื่อเรื่องพระธาตุ ความเชื่อเรื่องเทวดา ความเชื่อเรื่องการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล เป็นต้น

๑. อิทธิพลพระพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิตชาวล้านนา

ปัจจุบัน พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนาในด้านต่างๆ ดังนี้

๑.๑ ด้านการศึกษา

เด็กชายชาวล้านนาสมัยก่อนเมื่อจะเล่าเรียนศึกษาก็จะเข้าศึกษาในวัด โดยฝากตัวเป็นเด็กวัด หรือเรียกว่า ขะโยม โดยพระอุปัชฌาย์จะสอนให้เรียนหนังสือ และวิชาอื่นๆ เช่น วิชาแพทย์แผนโบราณ ก่อสร้าง โหราศาสตร์ โสยศาสตร์ วิชาป้องกันตัว ที่เรียกว่า เเชิงมวย เเชิงดาบ เเชิงซ่าง พิธีกรรม ภาษาบาลี ภาษาล้านนา กะโลง คำว จ้อย คำวกระด้าง ดังจะเห็นได้จากวิชาเหล่านี้ได้มีการจารหรือเขียนไว้ในใบลาน หรือปี่ปสา โดยอักษรล้านนา ที่เรียกว่าตัวธรรม เมื่ออายุพอสมควรบรรพชาและอุปสมบทได้ พระอุปัชฌาย์ก็จะบรรพชาและอุปสมบทให้ บางคนอาจจะต้องใช้เวลาหลายปีกว่าจะได้บรรพชาและอุปสมบท ครั้นเมื่ออุปสมบทแล้วก็จะศึกษาพระพุทธศาสนา แต่ถ้าลาสิกขาออกไปแล้วก็จะเรียกว่า หนาน หรือ ขนาน^๑ ตรงกับคำภาษาไทยกลางว่า สติ

๑.๒ ด้านสังคมและการปกครอง

ชาวล้านนาเชื่อว่า ผู้ที่ได้ผ่านการบรรพชาและอุปสมบทแล้ว ถือว่า เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นผู้นำในการที่จะปฏิบัติตนตามหลักศาสนาได้อย่างถูกต้อง เช่น ชายไทยที่ผ่านการบรรพชา

---

^๑ ถิ่น รัตกนก, การศึกษาสาหรณไทยสมัยโบราณ, (เอกสารสัฒมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดี ลานนาไทย), หน้า ๑.

เรียกว่า น้อย^๒ ผ่านการอุปสมบทมาแล้วจะเรียกว่า ขนานหรือ หนาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า หนาน เป็นคำกล่าวโดยทอณินพายัพ เป็นคำเรียกคนที่สึกจากเพศภิกษุ^๓ ดังที่กล่าวไว้เบื้องต้น ผู้ที่ผ่านการบรรพชาและอุปสมบท คือผู้ที่มีการศึกษา เป็นผู้ที่มีความรู้ ดังนั้นจึงเป็นที่ยอมรับทางสังคมให้เป็นผู้นำทางพุทธศาสนพิธี ชาวล้านนา เรียกบุคคลนี้ว่า ปู่อาจารย์, ปู่จ่าน^๔ ซึ่งในอดีตบุคคลดังกล่าวได้รับการยกย่อง ให้มีฐานันดรศักดิ์เป็นท้าว หรือ พระยา ปรากฏราชทินนามต่างๆ เช่น ท้าวภิรมย์อาร์ักษ์, พระยาปัญญาพิทธาจารย์, พระยาภิบาลปรมัตถ์โหวหาร, พระยาโหวหารพฤคามาตย์, ให้ทำหน้าที่พิธีกรรมกล่าวคำ สังเวทเวทดาเมือง บูชาเสื่อเมือง อาร์ักษ์เจนเมือง จึงมีสร้อยนามว่า “ท้าวภิรมย์อาร์ักษ์” “ท้าวพิทักษ์เจนเมือง” หรือ ทำหน้าที่เป็นปู่อาจารย์ ในโอกาสทำบุญสำคัญจึงมีราชทินนามว่า พระยาปัญญาพิทธาจารย์, พระยาโหวหารพฤคามาตย์ เป็นต้น

๑.๓ ตำนาวรรณกรรม และศิลปวัฒนธรรม

วัดถือว่าเป็นสถานที่สร้างความรู้ และเผยแพร่ความรู้ เป็นบ่อเกิดทางศิลปะ และวรรณกรรมต่างๆ ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม เป็นต้น ศิลปกรรมเหล่านี้ล้วนเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาทางศาสนาทั้งสิ้น ด้านสถาปัตยกรรม เช่น กุฏิ วิหาร เจดีย์ อุโบสถ หอไตร ล้านนาไทย งานวรรณกรรม ได้แก่ มังคลัตถที่ปนี ของพระสิริมังคลาจารย์ นอกจากนั้นยังมีการบันทึกเรื่อง การกล่าวสุมาตธวัทาน คำเวหนาน โดยวรรณกรรมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในพิธีกรรมในล้านนา จัดว่าเป็นวรรณกรรมประยุกต์ มีลักษณะเฉพาะตัว คือ การใช้ถ้อยคำที่ไพเราะ เป็นศัพท์สูง มีภาษาบาลี สันสกฤต และเขมรปะปนอยู่ ถ้อยคำส่วนใหญ่ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลให้เกิดความเชื่อมั่น^๕ สุนทรียะของจินตนาการ แสดงออกด้วยการเลือกเฟ้นถ้อยคำอันให้เสียงไพเราะ เมื่อเปล่งออกมา สร้างความสะเทือนใจในเชิงศรัทธาแก่ผู้เข้าร่วมพิธีได้ ศิลปะในการสาธยายวรรณกรรมด้วยวาจาช่วยชักนำให้ผู้เข้าร่วมพิธีเกิดความสำนึกสำเร็จแห่งใจได้

^๒ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ฉบับภาคเหนือ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, บริษัท สยามเพรส แมเนจเม้นท์. จำกัด, ๒๕๔๒) หน้า ๓๐๕๙.

^๓ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๔๙.

^๔ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ฉบับภาคเหนือ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, บริษัท สยามเพรส แมเนจเม้นท์. จำกัด ๒๕๔๒), หน้า ๗๙๓๒.

^๕ ลมูล จันท์หอม, วรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (เชียงใหม่ : สุริวงศ์บุ๊คเซนเตอร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๔.

๒. อิทธิพลพระพุทธศาสนาต่อการปลุกเรือนชาวล้านนา

พิธีปักหอยยอเฮือน นับได้ว่าเป็นพิธีเริ่มต้นในการปลุกเรือน คำว่า “ปัก” หมายถึง การยกเสา เสาเรือนหลังหนึ่งจะประกอบด้วย เสาสำคัญ ๒ ประเภท คือ เสามงคล และ เสานาง เสาทั้งสองนี้ ถือว่า หากปลุกเรือนหลังใดไม่ทำพิธียกเสาทั้งสองนี้ก่อน เรือนนั้นผู้อยู่จักไม่มีความสุขสวัสดิ์เลย

ขั้นตอน การปลุกเรือนของชาวล้านนา ในสมัยอดีตได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร “ตัวธรรมล้านนา” ไว้เป็นแนววิธปฏิบัติ ลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

๒.๑ การดูฤกษ์ยามกำหนดตำแหน่งที่จะปลุกบ้าน เรียกว่า “มือจันวันดี” แล้ว วัดขนาดพื้นที่ แล้วปักเสาตีไม้เป็นกรอบขอบเขต ชึ่งเขือก (ฝ่ายสีขาว ๙ เส้น) ตีเป็นตาราง จะได้ตำแหน่งการวาง ผังเสาเรือน หรืออีกวิธีหลังจากที่ไซเขือกซึ่งเป็นกรอบพื้นที่ปลุกเรือนจะใช้ไม้วัดขนาดตามความกว้าง และความยาว ห้องแต่ละห้องตามความต้องการของเจ้าของเรือน เมื่อวัดได้พื้นที่ ที่ต้องการแล้ว นำชื้อ อยู่ด้านกว้าง แปะอยู่ทางด้านยาว เสร็จแล้วยกเสาให้ได้นาก หันทิศหน้าเรือนตามที่ต้องการส่วนใหญ่ นิยมหันทางทิศเหนือ หรือทิศใต้ แล้วใช้ไม้ตอกลงในรูชื้อและแป เป็นตำแหน่งที่จะขุดหลุมเสา หรือเรียกความกว้างยาวของเรือนนี้ว่า “ลวงชื้อลวงแป”

๒.๒ การขึ้นท้าวทั้ง ๔ ก่อนที่จะทำพิธีขุดเสามงคล ถือว่าเป็นการเริ่มปลุกเรือน สิ่งแรกที่จะต้องทำ คือการขึ้นท้าวทั้ง ๔ ก่อน ๑ วัน ในเวลาตอนเย็น หลังจากนั้น เจ้าของเรือน ช่าง สล่า ก็จะได้ทำ ดัด เเจาะ ถาก ไซ เพื่อให้ไม้เครื่องเรือนทั้งหมด เป็นไม้ที่จะปลุกเรือนได้ เรียกว่า “คร้วไม้” ซึ่งใน ขั้นตอนนี้ จะมีพิธีการคร้วขึ้นตั้ง (การตั้งขึ้นครู) เพื่อให้งานราบรื่น หรืออาจจะทำให้ตอนจะปักเสาเรือน ก็ได้ ประโยชน์การคร้วไม้ทำให้สามารถทราบว่าเขาเสาดันใดไว้ทิศไหน และเจาะรูแวง ได้ถูกต้อง^๖

๒.๓ การขุดหลุม(เสาดันอื่นๆ ที่เหลือ) ปก (ยก) เสามงคล(เสาเอก) และเสานาง พอถึงวันที่ ปักเสาเรือน ปู่อาจารย์ จะผูกเสามาคลด้วยต้นมะพร้าว ต้นกล้วย และต้นอ้อย บางตำราโบราณใช้ มะพร้าวอ่อน ๑ ทะลาย กล้วย ๑ เครือ ต้นกล้วย ต้นอ้อย เสือของผู้ชายเจ้าของเรือน และนำไปไม้ที่เป็น

^๖ วิชุลดา นิลม่วง, “การศึกษารูปแบบและการใช้สอยเรือนไม้พื้นถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่”, สถาบันพัฒนกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๔๑, หน้า ๑๑๑-๑๑๘.

^๗ อ่างโน วิชุลดา นิลม่วง, พิธีนี้เรียกว่า “พิธีขึ้นขึ้นตั้ง” หลังจากเสร็จพิธีแล้วต้องนำขึ้นตั้งไว้ที่เรือนหลังเดิม ที่เจ้าของเรือนอาศัยอยู่จนกว่าจะปลุกเรือนใหม่เสร็จ สัมภาษณ์ นายดี โยธราภรณ์ อายุ ๖๑ ปี, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๑.

พญาใบไม้ประจำวันนั้น มาผูกกับเสามงคลเพื่อความเป็นสิริมงคล เสร็จแล้วนำใบไม้มงคลประจำวัน รองไว้กันหลุมทุกหลุม^๔

๒.๔ การปกเสารือน ใส่ยันต์ปลายเสา หลังจากปกเสามงคลและเสานางแล้ว เสาดันอื่นๆ ไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับปกเสาดันใดก่อนก็ได้ ซึ่งวิธีการปกเสารือน จะใช้แรงงานคน มีหัวหน้าสลา (สลาแก้ว) ทำหน้าที่กำกับดูแล

เมื่อปกเสาทุกต้นแล้วถมทรายให้เต็มเชื่อว่าจะไม่ทำให้ปลวกมากินเสา หรือใช้ดินถมแบบ หลวมๆ เรียกว่า “ถมหล่ม” แล้วเอายันต์ใส่ปลายเสารือน เป็นผ้าสีขาว สีเหลืองเจาะรูตรงกลางเพื่อความอยู่ดีมีสุขและเป็นสิริมงคลสวมที่เดียว(เดียว) ปัจจุบันส่วนใหญ่ทำตอนขึ้นเรือนใหม่ คนสูงอายุ หรือเป็นปู่อาจารย์ขึ้นไปติดแผ่นทองเหลือง ผ้ายันต์หรือกระดาษสา เสามงคล เสานาง และเสาบิรวาร รวมทั้งตั้งจะมียันต์เฉพาะของเสานั้นๆ ตามตำราที่เขียนสืบต่อกันมา

หลังจากช่าง หรือสล่าก็จะช่วยกันประกอบเรือน สวมชื่อ แป (แปฟ่างหรือแปข้าง) ตั้งตั้ง พาดแปจ้อง(อกไก่) และวางโย(จันทัน) หลังจากการติดยันต์ปลายเสารือนแล้ว เป็นขั้นตอนการสวม ชื่อและแป โดยยึดโครงสร้างเสาด้วยชื่อทางด้านสกัดและแปทางด้านยาวของเรือน จะใช้วิธีการ ทำเดียวปลายเสาแล้วสวมชื่อทุกตัวก่อน จากนั้นจึงสวมแป และเครื่องบนของโคงหลังคา ตีไม้คาน พาดก่อน(กลอน) ตีไม้ก้านฝา (ระแนง) ตีไม้บันลม แป้นน้ำย่อย (เชิงชาย) และมุงหลังคา สอดแวง (คาน) วางตง ปูแป้นพื้น ตั้งเจนฝา (คร่าวฝา) ติดตั้งวงกบ ประตู หน้าต่าง ตีแป้นฝา ติดประตู หน้าต่าง หิ้งพระ ชั้นวางร้าน้ำ ทำคั่นไค (บันไค) รวาระเบียง และส่วนประดับตกแต่ง ซึ่งชั้นบันไค จะมีจำนวนคี่ เช่น ๓, ๕, ๗, ๙, ๑๑ เป็นต้น ทิศที่นิยมหันหัวบันไค คือ ทิศตะวันออก ตะวันออกเฉียงใต้ และ ตะวันออกเฉียงเหนือ

การประดับห้ายนต์ เป็นองค์ประกอบพิเศษจะต้องมีขั้นตอนประเพณีเฉพาะ มีความเชื่อว่า สามารถป้องกันภูติผีปีศาจเข้ามาในเรือน โดยปกติจะทำขึ้นมาพร้อมกับการสร้างเรือนใหม่ ซึ่งเจ้าของเรือน จะเป็นผู้กำหนดให้ความกว้างของประตูและความยาวของแผ่นไม้ห้ายนต์เท่ากัน โดยใช้ขนาด ความยาวของเท้าเป็นมาตรฐานวัด^๕

^๔ สีเลา เกษพรหม, ประเพณีชีวิตคนเมือง, หน้า ๙๓.

^๕ พระคุณเจ้าบุญประเสริฐ ณ เชียงใหม่, ห้ายนต์ : ศิลปะไม้แกะสลักของชาวล้านนา, (ม.ป.ท. บัณฑิต สตุติโอ, ม.ป.ป.), หน้า ๑๔.

๓. พิธีขึ้นบ้านใหม่ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

พิธีขึ้นบ้านใหม่ ได้พบหลักฐานว่ามีปรากฏในพระไตรปิฎกว่าได้มีการนิมนต์พระพุทธเจ้าและสาวกเข้าร่วมพิธีประกอบทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ที่เหล่าศากยะ เมืองกบิลพัสดุ์ นิมนต์พระพุทธเจ้าตั้งคำว่า “.....ได้ทราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานพระวโรกาส สันฐาคารใหม่อันพวกเจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์ให้สร้างแล้วไม่นาน อันสมณพราหมณ์หรือมนุษย์ผู้ใดผู้หนึ่งยังมีได้เคยอยู่เลย ขอเชิญพระผู้มีพระภาคทรงบริโภคนิสันฐาคารนั้นเป็นปฐมฤกษ์.....”^{๑๐} จึงมีการปฏิบัติกระทำพิธีขึ้นบ้านใหม่สืบกันมา โดยมีการสวดเจริญพระพุทธมนต์ ถือว่าเป็นการทำบุญกิริยาวัตถุเพื่อปัดเป่าให้สิ่งร้าย เคาระห์ร้าย เสนียดจัญไร ให้หายกลายเป็นดี ประกอบกับเป็นการเริ่มต้นในการสร้างครอบครัวใหม่ สร้างเนื้อสร้างตัว สร้างบ้านขึ้นอยู่อาศัย ถือว่าเป็นครอบครัว และเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันว่า สถาบันครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันสำคัญในการสร้างชาติ โดยพิธีขึ้นบ้านใหม่ ดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์ ๓ ประการ^{๑๑} คือ ทิฏฐธรรมมิกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ปัจจุบันทันตาเห็น ๑ สัมปรายิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อันจะเกิดในภายหน้า ๑ และ สุตทำย คือปรมาตถประโยชน์ คือการเข้าสู่วิมุตติภาวะ บรรลุนิพพาน ๑

๔. ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาในพิธีขึ้นบ้านใหม่ชาวล้านนา

เมื่อปลูกบ้านเสร็จเรียบร้อย การที่จะขึ้นอยู่อาศัย เจ้าของบ้าน เรียกว่า เจ้าภาพ ก็จะได้นิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธมนต์ ทำพิธีสืบชะตา บายสี ในการสวดเจริญพระพุทธมนต์นั้น เมื่อได้เวลาประกอบศาสนพิธี พระสงฆ์ก็จะสวด ๗ ตำนาน ๑๒ ตำนาน อินทชะตา ชินบัญญัติ สิริริติ ฯลฯ โดยเชื่อว่า บทสวดมนต์ดังกล่าวสามารถที่จะป้องกันภัยอันตราย ทั้ง มนุษย์ สัตว์ ยักษ์ ผีร้าย ด้วยอำนาจของพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ หลังจากพระสงฆ์สวดแล้ว ก็จะมีการแสดงพระธรรมเทศนา ชาวล้านนามีการจาร จารึกธรรมที่ใช้เฉพาะเทศน์ขึ้นบ้านใหม่ ที่นิยมเทศน์มีดังนี้ คัมภีร์ธรรมโลกวุฒิ คัมภีร์ธรรมสารากิ คัมภีร์ธรรมช้อยน้อย คัมภีร์ธรรมพุทธสังคหะโลก คัมภีร์ธรรมอุณหสวิชัย อาจจะใช้คัมภีร์ธรรมผูกใดผูกหนึ่งเทศน์แล้วแต่เจ้าภาพ หรือเจ้าของบ้าน ต้องการ

^{๑๐} ม.ม.(ไทย)๑๓/๒๒/๒๔.

^{๑๑} ที.ปา.ฎีกา ๑๖๐/๑๐๐.

๕. เครื่องสักการะในการประกอบพิธีขึ้นบ้านใหม่ชาวล้านนา

ชาวล้านนาเมื่อจะไปวัดในวันธรรมสวนะ หรือจะไปร่วมงานบุญในที่ต่างๆ เช่น วัด หรือบ้านที่เจ้าภาพบอกบุญ พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ของชาวล้านนาก็จะมีการเตรียมตัวในการเก็บตระเตรียม ข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อนำสิ่งเหล่านี้ไปร่วมประกอบพิธีงานบุญกับเจ้าภาพ ซึ่งเจ้าภาพก็จะเตรียมพานหรือขัน ขนาดต่างๆ ๔ ชั้น หรือ ๔ พาน เพื่อที่จะให้เพื่อนบ้านได้มาใส่ขันร่วมพิธีขึ้นบ้านใหม่ ดังต่อไปนี้

๕.๑ ชั้นแก้วตั้งสามเป็นชั้นขนาดใหญ่ มีลักษณะพานเป็นรูป ๓ เหลี่ยม เพื่อจะใส่ ข้าวตอก ดอกไม้ ธูป เทียน ๓ ส่วน อันเป็นเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย คือ ส่วนที่ใช้บูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ในขณะที่ใส่สรวยดอกไม้ธูปเทียน ก็อธิษฐานว่า “พุทโธ อะระหัง” ส่วนที่สอง อธิษฐานว่า “ธัมโม ปัจฉัตถัง” และส่วนที่สาม อธิษฐานว่า “สังโฆ ยะทิทัง”^{๑๒}

๕.๒ ชั้นศีลเป็นชั้นขนาดกลาง เป็นพานที่ทำขึ้นเพื่อใส่ข้าวตอกดอกไม้ธูปเทียนเพื่อขอศีลกับพระสงฆ์ ปัจจุบันบางที่ เจ้าภาพก็จะจัดขึ้นเอง ประดับอย่างสวยงาม

๕.๓ ชั้นธรรมเป็นชั้นขนาดกลางใส่ข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียนเพื่อเป็นพานชั้นใส่คัมภีร์หรือไบลานคัมภีร์ เพื่อบูชาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

๕.๔ ชั้นสุมาเป็นชั้นขนาดกลางใส่ข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน และน้ำส้มป่อย เพื่อทำเป็นพานขอสุมาครวทาน สุมาเครื่องไทยทานต่างๆ ที่จะถวายให้พระสงฆ์เพื่อความบริสุทธิ์ของสิ่งทานนั้น

๕.๕ เครื่องสักการะสืบชะตา เป็นเครื่องสักการะในการสืบชะตาประกอบไปด้วยอุปกรณ์เครื่องใช้มากมาย แต่ก็แฝงไปด้วยความหมายอภิปรชญาในทางพระพุทธศาสนา

๖. วิเคราะห์อิทธิพลพระพุทธศาสนาที่มีต่อคุณค่าพิธีขึ้นบ้านใหม่ชาวล้านนา

วิถีชีวิตของชาวล้านนา ไม่สามารถแยกออกจากพระพุทธศาสนาได้ เพราะพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อคติความเชื่อ พิธีกรรม จิตใจ จึงไม่แปลกกว่าพิธีขึ้นบ้านใหม่จึงเป็นคุณค่าอันเกิดจากอิทธิพลพระพุทธศาสนา คุณค่าดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

^{๑๒} วันชัย พลเมืองดี, ผศ.ดร. คู่มือปู่อาจารย์. (พะเยา. อุมพรการพิมพ์. ๒๕๕๒). หน้า ๕.

๖.๑ คุณค่าทางศีลธรรมจริยธรรม

พิธีขึ้นบ้านใหม่ชาวล้านนา เป็นกุศโลบายที่แยบยลในการประกอบพิธีบุญที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ^{๑๓} หรือที่เรียกว่า กำเนิดสายธารแห่งบุญ หมายความว่า บุญ เกิดจากสิ่งเหล่านี้

ดังนั้น พิธีขึ้นบ้านใหม่ชาวล้านนา จึงประกอบไปด้วยสิ่งที่สร้างความดีงาม เป็นไปตามแนวทางพระพุทธศาสนา ที่มุ่งประโยชน์สุขของปัจเจก ของพหุชน ชุมชน สังคม บนวิถีแห่งการบำเพ็ญบุญตามแนวพระพุทธศาสนา ที่ก่อให้เกิดความดีงาม สุข เจริญ สรรเสริญ ซึ่งทำให้เกิดผลดี ทั้งทางกาย วาจา และใจ

๖.๒ คุณค่าทางความเชื่อเรื่องผีสังเทวดา

ชาวล้านนาได้สร้างความเชื่อ และปฏิบัติตามความเชื่อเหล่านั้นอย่างน่าสนใจ ทั้งนี้สุดท้ายก็เพื่อที่จะบรรลุผลความสุขทางจิตใจ เกิดความเป็นสิริมงคลต่างๆ ในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อของรุกขเทวดา แม่ธรณี และผี โดยชาวล้านนาเชื่อว่า บ้านแต่ละหลังจะมีผีเรือนคอยคุ้มครองดูแล ลูกหลานผู้อยู่อาศัย เมื่อจะกระทำการสิ่งใด ก็ต้องบอกกล่าวผีเรือนให้ทราบในฐานะผู้คุ้มครอง และจะนำโชคลาภเข้ามาในบ้าน และในขณะเดียวกัน เจ้าของบ้าน สมาชิกในบ้านก็ต้องประกอบไปด้วยศีลธรรม ประกอบไปด้วยศีล ๕ มีคุณธรรม เช่น อิทธิบาท ๔^{๑๔} พรหมวิหาร ๔^{๑๕} สังคหวัตถุ ๔ และหลักธรรมอื่นๆ

นอกจากนั้น พิธีที่สำคัญเกี่ยวกับการขึ้นตัวทั้ง ๔ ก็เกี่ยวเนื่องกับเทวดาผู้รักษาทิศทั้ง ๔ โดยชาวล้านนาเชื่อว่า ตัวทั้ง ๔ หรือ ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔^{๑๖} เป็นเทวดารักษาทิศทั้ง ๔ แต่ก็เพิ่มทิศเบื้องบน ได้แก่ พระอินทร์ และ ทิศเบื้องล่าง ได้แก่พระแม่ธรณี ความฉลาดของปราชญ์ล้านนาสามารถประยุกต์ความเชื่อในเรื่องท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ สอดคล้องกับหลักธรรมสังคาลสูตร ที่กล่าวถึงสังคาลมานพไหว้ทิศทั้ง ๖^{๑๗} ก่อนที่พ่อสังไว้ก่อนตายว่าให้บูชาไหว้ทิศทั้ง ๖ ซึ่งพระพุทธเจ้าก็อธิบายว่า ทิศทั้ง ๖^{๑๘} ทางพระพุทธศาสนา คือ การบูชา บุคคลต่างๆในแต่ละทิศ และบุคคลเหล่านั้นก็จะรักษาผู้ไหว้ให้จำเจริญต่อไป

^{๑๓} อ.ทสก.อ. ๓/๑๗๗/๓๗๗.

^{๑๔} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๓/๕๑.

^{๑๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๑๐/๓๗๔.

^{๑๖} ได้แก่ ท้าวเวร รักษาทิศเหนือ, ท้าววิรุพหก รักษาทิศใต้, ท้าวธตรฐ รักษาทิศตะวันออก, ท้าววิรูปักษ์ รักษาทิศตะวันตก, ท้าวสักกะหรือพระอินทร์ รักษาเบื้องบน(สวรรค์), และ แม่ธรณี รักษาพื้นดิน เบื้องล่าง.

^{๑๗} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๔๒/๑๙๙.

^{๑๘} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๖/๒๑๒.

๖.๓ คุณค่าต่อสังคมและชุมชน

เมื่อเจ้าภาพมีความพร้อมที่จะขึ้นบ้านใหม่ก็จะประกาศเชิญชวนญาติพี่น้อง เครือญาติ มิตรแก้ว สหายคำ คนที่รู้จักทั้งฝ่ายเจ้าภาพโดยตรง และญาติเจ้าภาพอีกทางหนึ่ง โดยแขกที่มาพร้อมก็มาร่วม เพื่อแสดงความยินดี ร่วมเกื้อกูลสนับสนุนส่งเสริมช่วยกิจการงาน ช่วยกันคนละไม้ละมืองานที่จะ ประกอบขึ้นเป็นหนึ่งงาน อย่างน้อยต้องเตรียมงานจัดสถานที่ ไม่น้อยกว่า ๓ วัน วันที่ ๑ จะเรียกว่า วันดา หมายถึง ญาติพี่น้องที่มีความรู้ความสามารถในกิจการนั้นมาช่วยกันทำ มาช่วยกันคิดว่าจะทำ อย่างไร แล้วก็ช่วยกันหาวัสดุอุปกรณ์มาเตรียม เรียกว่า วันดา วันที่ ๒ คือวันงาน วันนี้จะเป็งาน พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ที่มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์สืบชะตา จันกัตอาหาร ถวายไทยทาน ดังกล่าวเบื้องต้น และวันที่ ๓ คือว่า “ล้างผาม” คือการเก็บผาม เต็นท์ โต๊ะ เก้าอี้ที่เจ้าภาพจัดไว้ ต้อนรับแขก นั้นเอง ซึ่งงานดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ลำพังเจ้าภาพไม่สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมเองได้ แต่ต้องอาศัยเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องช่วยกัน นั่นก็เป็นการเกื้อกูลของคนในสังคมที่เป็นธรรมเนียม ปฏิบัติที่งดงาม พิธีขึ้นบ้านใหม่ก็ยังแสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจของเจ้าภาพอีกประการหนึ่ง เพราะถ้า มีคนมาช่วยมาก ก็แสดงว่าเจ้าภาพเป็นคนที่เพื่อนบ้านรักใคร่ ถ้าไม่มีใครช่วยก็แสดงว่าเจ้าภาพ เป็นคนที่ไม่ค่อยมีจิตใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่มากนัก ดังนั้นจัดได้ว่าศาสนาเป็นบ่อเกิดขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎเกณฑ์ ค่านิยม วิถีชีวิตในชุมชนสังคมให้ดีขึ้น เพราะว่า สังคมนีมีประเพณีดีงาม มีความ สมัคสมานสามัคคี เป็นการยกย่องเชิดชูคนดี มีความกตัญญูกตเวที และเป็นการรักษามรดก ทางวัฒนธรรมประเพณีมิให้เสื่อมสูญ

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

คมเนตร เศรษฐพัฒน์นิช บรรณาธิการ. ขีด : **ข้อห้ามในล้านนา**. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๔.

เจลีว ปิยะชน. **เรือนกาแล**. เชียงใหม่ : ม.ป.ท. ๒๕๓๒.

ญาณสมปโน รวบรวม. **ตำราพิธีกรรมโบราณ**. ลำพูน : ร้านภิญโญ, ม.ป.ป.

ถิ่น รัตติกนก, **การศึกษาล้านนาไทยสมัยโบราณ**. เอกสารสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดี
ล้านนาไทย.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์,
๒๕๔๒.

พระคุณเจ้าบุญประเสริฐ ฐ เชียงใหม่. ห่ายนัต : **ศิลปะไม้แกะสลักของชาวล้านนา**. ม.ป.ท. บัณฑิต
สตูดิโอ, ม.ป.ป.

พุทธทาสภิกขุ. **ไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ โหราศาสตร์กับพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร :
รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๒๙.

มณี พยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย** รวมเล่ม (เล่มที่ ๒) เอกสารวิชาการชุดล้านนา
คดีศึกษาลำดับที่ ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๔. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

ลมูล จันท์หอม. **วรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔. เชียงใหม่ : สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์,
๒๕๓๙.

_____. **ประเพณีความเชื่อการปลูกเรือนในล้านนา และเรือนกาแล**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มิ่งขวัญ, ๒๕๔๗.

ลมูล จันทน์หอม. **โลกทัศน์การสร้างสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่น. เชียงใหม่** : คณะอนุกรรมการ
วิจัยวัฒนธรรมภาคเหนือสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติสำนักส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

วันชัย พลเมืองดี. **คู่มือปู่ออาจารย์. พะเยา** : อุมารพรการพิมพ์, ๒๕๕๒.

_____. **สืบสานปู่ออาจารย์มรรคทายก. พะเยา** : นครสิริการพิมพ์, ๒๕๕๑.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. **โลกทัศน์ล้านนาและเอกลักษณ์ทางสภาพแวดล้อมกายภาพของแหล่งพำนัก
อาศัยและเรือนล้านนา. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง เอกลักษณ์เรือนพื้นถิ่น
ภาคเหนือ.**

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. **อาคารพักอาศัยล้านนา : คติความเชื่อและประเพณีบางประการเกี่ยวกับการ
การตั้งถิ่นฐานการปลูกสร้างและการวางผัง ชุมชนศึกษา เล่มที่ ๑ วัฒนธรรม
พื้นเรือน : คติความเชื่อ, พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.**

ศรีเลา เกษพรหม. **ประเพณีชีวิตคนเมือง. เอกสารวิชาการร่วมสมโภชเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ชุตภูมิปัญญา
ล้านนา ลำดับที่ ๑. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘.**

สนั่น ธรรมธิ. **พิธีกรรมและความเชื่อในการปลูกเรือนล้านนา. เชียงใหม่ : สำนักงานส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.**

สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ. **เรือนไทยภาคเหนือ เอกสารเรือนไทย. กรุงเทพมหานคร :
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๖.**

แสง จันทร์งาม, **ศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.**

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์. **เรือนล้านนาไทย และประเพณีการปลูกเรือน.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๑.**